

LIBER X.

SCRUTATUR DEINCEPS, AC PALAM CONTESTATUR, NON QUALIS ANTEA ESSET, SED QUALIS NUNC. DEUM QUEM DILIGIT STUDET INDICARE; DUMQUE PER SINGULA DUCIT RERUM GENERA, MULTIS EXPLICAT MEMORIE VIM PLANE STUPENDAM, ET QUOD SUA IN MEMORIA LOCUM DEUS HABEAT GRATULATUR. INQUIRIT IN ACTUS, IN SENSUS, ET AFFECTUS SUOS EX TRIPLICI TENTATIONE VOLUPTATIS, CURIOSITATIS, AC SUPERBIE. DOMINUM CHRISTUM ENIM MEDIATOREM DEI ET HOMINUM CONFITETUR, EJUSQUE OPE ANIMI SUI LANGUORES OMNES SANANDOS ESSE CONFIDIT.

CAPUT I.

In Deo solo spes et gaudium.

I. COGNOSCAM te, cognitor meus, cognoscam sicut et cognitus sum¹. Virtus animæ meæ, intra in eam, et coapta tibi, ut habeas et possideas sine macula et ruga². Hæc est spes mea, ideo loquor, et in ea spe gaudeo, quando sanum gaudeo. Cætera vero vitæ hujus tanto minus flenda, quanto magis fletur; et tanto magis flenda, quanto minus fletur in eis. Ecce enim veritatem dilexisti³, quoniam qui facit eam, venit ad lucem⁴. Volo eam facere in corde meo coram te in confessione; in stylo autem meo coram multis testibus.

¹ 1 Cor. XIII, 12. — ² Ephes. V, 27. — ³ Psal. I, 8. — ⁴ Joan. III, 21.

CAPUT II.

Cum Deo nota sint arcana, quid est confiteri illi.

II. ET tibi quidem, Domine, cujus oculis nuda est abyssus humanæ conscientiæ, quid occultum esset in me, etiam si nollem confiteri tibi? Te enim mihi absconderem, non me tibi. Nunc autem quod gemitus meus testis est displicere me mihi, tu refulges et places, et amaris, et desideraris, ut erubescam de me, et abjiciam me atque eligam te, et nec tibi nec mihi placeam nisi de te. Tibi ergo, Domine, manifestus sum quicumque sim, et quo fructu tibi confitear dixi. Neque enim id ago verbis carnis et vocibus, sed verbis animæ et clamore cogitationis quem novit auris tua. Cum enim malus sum, nihil est aliud confiteri tibi, quam displicere mihi; cum vero pius, nihil est aliud confiteri tibi, quam hoc non tribuere mihi: quoniam tu, Domine, benedicis justum¹, sed prius eum justificas impium². Confessio itaque mea, Deus meus, in conspectu tuo tibi tacite fit, et non tacite. Tacet enim strepitu, clamat affectu. Neque enim dico recti aliquid hominibus, quod non a me tu prius audieris, aut etiam tu aliquid tale audis a me, quod non mihi tu prius dixeris.

¹ Psal. V, 13. — ² Rom. IV, 5.

CAPUT III.

Quo fructu confitebitur deinceps quis sit, non quis fuerit.

III. Quid mihi ergo est cum hominibus ut audiant confessiones meas, quasi ipsi sanaturi sint omnes languores meos? Curiosum genus ad cognoscendam vitam alienam, desidiosum ad corrigendam suam. Quid a me quærunt audire qui sim, qui nolunt a te audire qui sint? Et unde sciunt cum a me ipso de me ipso audiunt, an verum dicam, quandoquidem nemo scit hominum quid agatur in homine, nisi spiritus hominis qui in ipso est¹? Si autem a te audiant de se ipsis, non poterunt dicere, mentitur Dominus. Quid est enim a te audire de se, nisi cognoscere se? Quis porro cognoscit et dicit, falsum est, nisi ipse mentiatur? Sed quia charitas omnia credit², inter eos utique quos connexos sibimet unum facit, ego quoque, Domine, etiam sic tibi confiteor, ut audiant homines, quibus demonstrare non possum an vera confitear, sed credunt mihi quorum mihi aures charitas aperit.

IV. Verumtamen tu, medice meus intime, quo fructu ista faciam, eliqua mihi: nam confessiones præteritorum malorum meorum, quæ remisisti et texisti ut beares me in te³, mutans animam meam fide et sacramento tuo, cum leguntur et audiuntur, excitant cor ne dormiat in desperatione et dicat: Non possum; sed evigilet in amore

¹ 1 Cor. II, 11. — ² Id. XIII, 7. — ³ Psal. XXXI, 1.

misericiordiæ tuæ et dulcedine gratiæ tuæ, qua potens est omnis infirmus, qui sibi per ipsam fit conscius infirmitatis suæ. Et delectat bonos audire præterita mala eorum qui jam carent eis, nec ideo delectat quia mala sunt, sed quia fuerunt et non sunt. Quo itaque fructu, Domine meus, cui quotidie confitetur conscientia mea, spe misericordiæ tuæ securior quam innocentia sua; quo fructu, quæso, etiam hominibus coram te confiteor per has litteras adhuc quis ego sim, non quis fuerim? Nam illum fructum vidi et commemoravi. Sed quis adhuc sim, ecce in ipso tempore confessionum mearum, et multi hoc nosse cupiunt qui me noverunt, et non me noverunt, qui ex me vel de me aliquid audierunt; sed auris eorum non est ad cor meum; ubi ego sum quicumque sum. Volunt ergo audire confitentem me quid ipse intus sim, quo nec oculum, nec aurem, nec mentem possunt intendere; credituri tamen volunt, numquid cognituri? Dicit enim eis charitas qua boni sunt, non mentiri me de me confitentem, et ipsa in eis credit mihi.

CAPUT IV.

Quod magni sint fructus hujuscemodi confessionis.

V. Sed quo fructu id volunt? An congratulari mihi cupiunt cum audierint quantum ad te accedam munere tuo, et orare pro me cum audierint quantum retarder pondere meo? Indicabo me talibus. Non enim parvus est fructus, Domine Deus meus, ut a multis tibi gratiæ agantur de nobis, et a multis rogeris pro nobis. Amet in me

fraternus animus quod amandum doces, et doleat in me quod dolendum doces. Animus ille hoc faciat fraternus, non extraneus, non filiorum alienorum, quorum os locutum est vanitatem, et dextera eorum dextera iniquitatis¹; sed fraternus ille qui cum approbat me, gaudet de me; cum autem improbat me, contristatur pro me; quia sive approbet me, sive improbet, diligit me. Indicabo me talibus, respirent in bonis meis, suspirent in malis meis. Bona mea instituta tua sunt et dona tua; mala mea delicta mea sunt et judicia tua. Respirent in illis et suspirent in his, et hymnus et fletus ascendant in conspectum tuum de fraternis cordibus thuribulis tuis². Tu autem, Domine, delectatus odore sancti templi tui, miserere mei secundum magnam misericordiam tuam³, propter nomen tuum, et nequaquam deserens cœpta tua, consumma imperfecta mea.

VI. Hic est fructus confessionum mearum, non qualis fuerim, sed qualis sim; ut hoc confitear, non tantum coram te secreta exultatione cum tremore et secreto mœrore cum spe⁴, sed etiam in auribus credentium filiorum hominum sociorum gaudii mei et consortium mortalitatis meæ, civium meorum et mecum peregrinorum, præcedentium et consequentium, et comitum viæ meæ. Hi sunt servi tui fratres mei quos filios tuos esse voluisti, dominos meos quibus iussisti ut serviam, si volo tecum de te vivere. Et hoc mihi verbum tuum parum erat, si loquendo præciperet, nisi et faciendo præiret. Et ego id ago factis et dictis, id ago sub alis tuis nimis cum ingenti periculo; nisi quia sub alis tuis tibi subdita est anima mea, et infirmitas mea tibi nota est. Parvulus sum, sed vivit semper Pater meus, et idoneus est mihi tutor meus. Idem ipse est enim qui genuit me, et tuetur me; et tu ipse

¹ Psal. cxliii, 8. — ² Apoc. viii, 3. — ³ Psal. l, 1. — ⁴ Philip. ii, 12.

es omnia bona mea, tu omnipotens qui mecum es, et priusquam tecum sim. Indicabo ergo talibus qualibus jubes ut serviam, non quis fuerim, sed quis jam sim, et quis adhuc sim; sed neque me ipsum dijudico¹: sic itaque audiar.

CAPUT V.

Homo sese totum non novit.

VII. Tu enim, Domine, dijudicas me, quia etsi nemo scit hominum quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est; tamen est aliquid hominis, quod nec ipse scit spiritus hominis qui in ipso est²; tu autem, Domine, scis ejus omnia, qui fecisti eum. Ego vero quamvis præ tuo conspectu me despiciam, et æstimem me terram et cinerem, tamen aliquid de te scio quod de me nescio. Et certe nunc videmus per speculum in ænigmate, nondum facie ad faciem³: et ideo quandiu peregrinor abs te, mihi sum præsentior quam tibi, et tamen te novi nullo modo posse violari; ego vero quibus tentationibus resistere valeam, quibusve non valeam, nescio. Et spes est, quia fidelis es, qui nos non sinis tentari supra quam possumus ferre, sed facis cum tentatione etiam exitum ut possimus sustinere. Confitear ergo quid de me sciam, confitear et quid de me nesciam. Quoniam et quod de me scio, te mihi lucente scio; et quod de me nescio, tandiu nescio, donec fiant tenebræ meæ sicut merides in vultu tuo⁴.

¹ I Cor. iv, 3. — ² Id. ii, 11. — ³ Id. xiii, 21. — ⁴ Isai. lvi, 10.

CAPUT VI.

Quid amat cum Deum amat, et quomodo ex creaturis Deus cognoscitur.

VIII. Non dubia, sed certa conscientia, Domine, amo te. Percussisti cor meum verbo tuo, et amavi te. Sed et cœlum, et terra, et omnia quæ in eis sunt, ecce undique mihi dicunt ut te amem, nec cessant dicere omnibus ut sint inexcusabiles¹. Altius autem tu misereberis cui miserus eris, et misericordiam præstabis cui misericors fueris: alioquin cœlum et terra surdis loquuntur laudes tuas. Quid autem amo cum te amo? Non speciem corporis, nec decus temporis, nec candorem lucis ecce istis amicum oculis, non dulces melodias cantilenarum omnimodarum, non florum et unguentorum et aromatum suaveolentiam, non manna et mella, non membra acceptabilia carnis amplexibus. Non hæc amo cum amo Deum meum, et tamen amo quamdam lucem, et quamdam vocem, et quemdam odorem, et quemdam cibum, et quemdam amplexum, cum amo Deum meum, lucem, vocem, odorem, cibum, amplexum interioris hominis mei; ubi fulget animæ meæ quod non capit locus, et ubi sonat quod non rapit tempus, et ubi olet quod non spargit flatus, et ubi sapit quod non minuit edacitas, et ubi hæret quod non divellit satietas. Hoc est quod amo, cum Deum meum amo.

IX. Et quid est hoc? Interrogavi terram, et dixi: Non

¹ Rom. 1, 20.

sum; et quæcumque in eadem sunt, idem confessa sunt. Interrogavi mare et abyssos, et reptilia animarum vivarum, et responderunt: Non sumus Deus tuus, quære super nos. Interrogavi auras flabiles, et inquit universus aër cum incolis suis: Fallitur Anaximenes, non sum Deus. Interrogavi cœlum, solem, lunam, stellas: Neque nos sumus Deus quem quæris, inquiunt. Et dixi omnibus iis quæ circumstant fores carnis meæ: Dixistis mihi de Deo meo quod vos non estis, dicite mihi de illo aliquid. Et exclamaverunt voce magna: Ipse fecit nos¹. Interrogatio mea, intentio mea, et responsio eorum, species eorum. Et direxi me ad me, et dixi mihi: Tu quis es? Et respondi: Homo. Et ecce corpus et anima in me mihi præsto sunt; unum exterius, et alterum interius. Quid horum est unde quærere debui Deum meum, quem jam quæsiveram per corpus a terra usque ad cœlum, quousque potui mittere nuntios, radios oculorum meorum? Sed melius quod interius. Ei quippe renuntiabant omnes nuntii corporales præsidenti et judicanti de singulis responsionibus cœli et terræ et omnium quæ in eis sunt dicentium: Non sumus Deus, sed ipse fecit nos; homo interior cognovit hæc per exterioris ministerium; ego interior cognovi hæc, ego, ego animus per sensus corporis mei. Interrogavi mundi molem de Deo meo, et respondit mihi: Non ego sum, sed ipse me fecit.

X. Nonne omnibus quibus integer sensus est, apparet hæc species? Cur non omnibus eadem loquitur? Animalia pusilla et magna vident eam, sed interrogare nequeunt: non enim præposita est in eis nuntiantibus sensibus iudex ratio. Homines autem possunt interrogare, ut invisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciantur²: sed amore subduntur eis, et subditi iudicare non possunt.

¹ Psal. xcix, 3. — ² Rom. 1, 20.

Nec respondent ista interrogantibus nisi judicantibus, nec vocem suam mutant, id est, speciem suam, si alius tantum videat, alius autem videns interroget, ut aliter illi appareat, aliter huic; sed eodem modo utrique apprensus, illi muta est, huic loquitur; imovero omnibus loquitur; sed illi intelligunt qui ejus vocem acceptam foris, intus cum veritate conferunt. Veritas enim dicit mihi: Non est Deus tuus cœlum et terra, neque omne corpus. Hoc dicit eorum natura videnti: Moles est, moles minor est in parte quam in toto. Jam tu melior es, tibi dico, anima; quoniam tu vegetas molem corporis tui, præbens ei vitam, quod nullum corpus præstat corpori. Deus autem tuus etiam tibi vitæ vita est.

CAPUT VII.

Corporea aut sensitiva virtute Deus non invenitur.

XI. Quid ergo amo, cum Deum meum amo? Quis est ille super caput animæ meæ? Per ipsam animam meam ascendam ad illum. Transibo vim meam qua hæreo corpori, et vitaliter compagem ejus repleo. Non ea vi reperio Deum meum, nam reperiret et equus et mulus quibus non est intellectus¹, quia est eadem vis qua vivunt etiam eorum corpora. Est alia vis non solum qua vivifico, sed etiam qua sensifico carnem meam quam mihi fabricavit Dominus, jubens oculo ut non audiat, et auri ut non videat; sed illi per quem videam, huic per quam audiam: et propria singillatim cæteris sensibus sedibus suis

¹ Psal. xxxi, 9.

et officiis suis, quæ diversa per eos ago, unus ego animus. Transibo et istam vim meam: nam et hanc habet equus et mulus, sentiunt enim etiam ipsi per corpus.

CAPUT VIII.

Memoriæ vis.

XII. TRANSIBO ergo et istam vim naturæ meæ, gradibus ascendens ad eum qui fecit me; et venio in campos et lata prætoria memoriæ, ubi sunt thesauri innumerabilium imaginum de cujusmodi rebus sensus invectarum. Ibi reconditum est quidquid etiam cogitamus, vel augendo vel minuendo, vel utcumque variando ea quæ sensus attigerit: et si quid aliud commendatum et repositum est, quod nondum absorbit et sepelivit oblivio. Ibi quando sum, posco ut proferatur quidquid volo, et quædam statim prodeunt; quædam requiruntur diutius et tanquam de abstrusioribus quibusdam receptaculis eruuntur; quædam catervatim se prouunt, et dum aliud petitur et quæritur, prosiliunt in medium quasi dicentia: Ne forte nos sumus? Et abigo ea manu cordis a facie recordationis meæ, donec enubiletur quod volo, atque in conspectum prodeat ex abditis. Alia faciliter atque imperturbata serie, sicut poscuntur suggeruntur; et cedunt præcedentia consequentibus; et cedendo conduntur, iterum cum voluero processura. Quod totum fit, cum aliquid narro memoriter.

XIII. Ibi sunt omnia distincte generatimque servata, quæ suo quæque aditu in gesta sunt sicut lux atque, om-

nes colores formæque corporum per oculos; per aures autem omnia genera sonorum; omnesque odores per aditum narium; omnes sapes per oris aditum; a sensu autem totius corporis, quid durum, quid molle, quid calidum frigidumve, lene aut asperum, grave seu leve, sive extrinsecus, sive intrinsecus corpori: hæc omnia recipit recolenda cum opus est et retractanda grandis memoriæ recessus, et nescio qui secreti atque ineffabiles sinus ejus, quæ omnia suis quæque foribus intrant ad eam, et reponuntur in ea. Nec ipsa tamen intrant, sed rerum sensarum imagines illic præsto sunt cogitationi reminiscenti eas. Quæ quomodo fabricatæ sint quis dicit, cum appareat quibus sensibus raptæ sint interiusque reconditæ? Nam et in tenebris atque in silentio dum habito, in memoria mea profero si volo colores, et discerno inter album et nigrum, et inter quos alios volo: nec incurrunt soni atque perturbant, quod per oculos haustum considero cum et ipsi ibi sint, et quasi seorsum repositi lateant. Nam et ipsos posco si placet, atque adsunt illico. Et quiescente lingua ac silente gutture canto quantum volo, imaginesque illæ colorum quæ nihilominus ibi sunt non se interponunt, neque interrumpunt, cum thesaurus alius retractatur qui influxit ab auribus. Ita cætera quæ per sensus cæteros ingesta atque congesta sunt recordor prout libet: et auram liliorum discerno a violis nihil olfaciens; et mel de fruto, lene aspero nihil tunc gustando neque contrectando, sed reminiscendo antepono.

XIV. Intus hæc ago in aula ingenti memoriæ meæ. Ibi enim mihi cælum et terra et mare præsto sunt, cum omnibus quæ in eis sentire potui, præter illa quæ oblitus sum. Ibi et ipse mihi occurro, meque recolo, quid, quando, et ubi egerim, quoque modo cum agerem affectus fuerim. Ibi sunt omnia quæ sive experta a me sive

credita memini. Ex eadem copia etiam similitudines rerum vel expertarum, vel ex eis quas expertus sum creditarum alias atque alias, et ipse contexto præteritis; atque ex his etiam futuras actiones et eventa et spes et hæc omnia rursus quasi præsentia meditor. Faciam hoc aut illud, dico apud me in ipso ingenti sinu animi mei, pleno tot et tantarum rerum imaginibus. Et hoc aut illud sequetur. O si esset hoc aut illud! Avertat Deus hoc aut illud. Dico apud me ista: et cum dico, præsto sunt imagines omnium quæ dico ex eodem thesauro memoriæ; nec omnino aliquid eorum dicerem, si defuissent.

XV. Magna ista vis est memoriæ, magna nimis, Deus meus, penetrabile amplum et infinitum. Quis ad fundum ejus pervenit? Et vis est hæc animi mei, atque ad meam naturam pertinet, nec ego ipse capio totum quod sum. Ergo animus ad habendum se ipsum angustus est. Et ubi sit, quod sui non capit? Numquid extra ipsum ac non in ipso? Quomodo ergo non capit? Multa mihi super hoc oboritur admiratio, stupor apprehendit me. Et eunt homines admirari alta montium, et ingentes fluctus maris, et latissimos lapsus fluminum, et Oceani ambitum, et gyros siderum, et relinquunt se ipsos, nec mirantur, quod hæc omnia cum dicerem, non ea videbam oculis, nec tamen dicerem nisi montes et fluctus et flumina et sidera quæ vidi, et Oceanum quem credidi, intus in memoria mea viderem spatiis tam ingentibus quasi foris viderem: nec ea tamen videndo absorbui quando vidi oculis; nec ipsa sunt apud me, sed imagines eorum. Et novi quid ex quo sensu corporis impressum sit mihi.

CAPUT IX.

Memoria disciplinarum.

XVI. SED non ea sola gestat immensa ista capacitas memoriæ meæ. Hic sunt et illa omnia quæ de doctrinis liberalibus percepta nondum exciderunt: quasi remota interiore loco, non loco, nec eorum imagines, sed res ipsas gero. Nam quid sit litteratura, quid peritia disputandi, quot genera quæstionum, quidquid horum scio, sic est in memoria mea, ut non retenta imagine rem foris reliquerim, aut sonuerit et præterierit, sicut vox impressa per aures vestigio quo recoleretur quasi sonaret cum jam non sonaret: aut sicut odor dum transit et evanescit in ventos olfactum afficit, unde trajicit in memoriam imaginem sui quam reminiscendo repetamus: aut sicut cibus qui certe in ventre jam non sapit, et tamen in memoria quasi sapit: aut sicut aliquid quod corpore tangendo sentitur, quod etiam separatum a nobis imaginatur memoria. Istæ quippe res non intromittuntur ad eam, sed earum solæ imagines mira celeritate capiuntur, et miris tanquam cellis reponuntur, et mirabiliter recordando proferuntur.

CAPUT X.

Disciplinæ in memoriam non introducuntur per sensus, sed ex ejus abditiōne sinu eruuntur.

XVII. AT vero cum audio tria genera esse quæstionum, an sit, quid sit, quale sit, sonorum quidem quibus hæc verba confecta sunt imagines teneo, et eos per auras cum strepitu transisse ac jam non esse scio. Res vero ipsas quæ illis significantur sonis neque ullo sensu corporis attingi, nec uspiam vidi præter animum meum, et in memoria recondidi non imagines earum, sed ipsas: quæ unde ad me intraverint, dicant si possunt. Nam percurro januas omnes carnis meæ, nec invenio qua earum ingressæ sint. Quippe oculi dicunt: Si coloratæ sunt, nos eas nuntiavimus. Aures dicunt: Si sonuerunt, a nobis indicatæ sunt. Nares dicunt: Si oluerunt, per nos transierunt. Dicit etiam sensus gustandi: Si sapor non est, nihil me interroges. Tactus dicit: Si corpulentum non est, non contrectavi. Si non contrectavi, non indicavi. Unde et qua hæc intraverunt in memoriam meam? Nescio quomodo; nam cum ea didici, non credidi alieno cordi, sed in meo recognovi, et vera esse approbavi, et commendavi ei, tanquam reponens unde proferrem cum vellem. Ibi ergo erant et antequam ea didicissem, sed in memoria non erant. Ubi ergo? aut quare cum dicerentur agnovi, et dixi: Ita est; verum est; nisi quia jam erant in memoria, sed tam remota et retrusa quasi in caveis abditiori-

bus, ut nisi admonente aliquo eruerentur, ea fortasse cogitare non possem?

~~~~~

CAPUT XI.

Quid sit discere.

XVIII. QUOCIRCA invenimus nihil esse aliud discere ista, quorum non per sensus haurimus imagines, sed sine imaginibus sicuti sunt per se ipsa intus cernimus, nisi ea quæ passim atque indisposite memoria continebat, cogitando quasi colligere, atque animadvertendo curare, ut tanquam ad manum posita in ipsa memoria, ubi sparsa prius et neglecta latitabant, jam familiari intentioni facile occurrant. Et quam multa hujusmodi gestat memoria mea quæ jam inventa sunt, et sicut dixi, quasi ad manum posita, quæ didicisse et nosse dicimur! Quæ si modestis temporum intervallis recolere desivero, ita rursus demerguntur, et quasi in remotiora penetralia dilabuntur, ut de novo velut nova excogitanda sint indidem iterum, (neque enim est alia regio eorum), te cogenda rursus ut sciri possint, id est, velut ex quadam dispersione colligenda, unde dictum est cogitare. Nam cogo et cogito, sic est ut ago et agito, facio et factito. Verumtamen sibi animus hoc verbum proprie vindicavit, ut non quod alibi, sed quod in animo colligitur, id est, cogitur, cogitari proprie jam dicatur.

~~~~~

CAPUT XII.

Rerum mathematicarum memoria.

XIX. ITEM continet memoria numerorum dimensionumque rationes et leges innumerabiles, quarum nullam corporis sensus impressit; quia nec ipsæ coloratæ sunt, aut sonant, aut olent, aut gustatæ, aut contrectatæ sunt. Audivi sonos verborum, quibus significantur, cum de his disseritur: sed illi alii, istæ autem aliæ sunt. Nam illi aliter græce, aliter latine sonant; istæ vero nec græcæ, nec latinæ sunt, nec aliud eloquiorum genus. Vidi lineas fabrorum, vel etiam tenuissimas, sicut filum aranæ, sed illæ aliæ sunt; non sunt imagines earum quas mihi nuntiavit carnis oculus. Novit eas quisquis sine ulla cogitatione qualiscumque corporis, intus agnovit eas. Sensi etiam numeros omnibus corporis sensibus quos numeramus: sed illi alii sunt quibus numeramus, nec imagines istorum sunt; et ideo valde sunt. Rideat me ista dicentem qui eos non videt; et ego doleam ridentem me.